

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
MARIBOR

SANJE
O ZVEZDI

Predlogi za pripravo na ogled predstave Sanje o zvezdi

in

Po predstavi Sanje o zvezdi

Predlogi za pripravo na ogled predstave *Sanje o zvezdi*

Charles Dickens (1812, Portsmouth, Hampshire–1870 Gad's Hill Place blizu Chathama, Kent) je ena najznamenitejših osebnosti viktorijanske Anglije. Otroštvo je kot drugorojenec med osmimi otroki Johna Dickensa, uradnika pri britanski mornarici, in Elizabeth Dickens preživel v blagostanju v živahnem pristaniškem mestu. Po premestitvi očeta v London pa je družina obubožala. Očeta so 1823 zaradi dolgov zaprli. Dvanajstletni Charles je moral delati v tovarni. Po odplačilu dolgov je prihodnje leto znova lahko hodil v šolo. Po šolanju se je leta 1827 zaposlil kot pomočnik v odvetniški pisarni. Leta 1836 se je poročil s Catherine Hogarth, ki je rodila kar deset otrok. Kmalu se je zaposlil kot poročevalec iz britanskega parlamenta in policijskih postaj. Takrat je začel objavljati feljtone in humoreske; snov zanje je črpal v londonskih predmestjih. Že s svojimi literarnimi začetki se je proslavil in kmalu živel samo od pisanja. Leta 1856 je kupil posestva v svojem rojstnem kraju. Umrli je star 58 let, pokopan pa je v Westminsterški opatiji.

Dickens je zapustil velikanski opus romanov, kratkih zgodb, časopisnih feljtonov ... Proslavil se je že s prvim romanom *Pickwickovci* (1837), naslednje leto pa je izdal svoje najslavnejše delo *Oliver Twist*, ki je že v času Dickensovega življenja doživelo več ponatisov. Omenimo še romane *Nicholas Nickleby*, *David Copperfield*, *Povest o dveh mestih*, *Dombey in sin*, *Veliko pričakovanje*, *Pusta hiša*, *Mala Dorritova* in *Čarobna ribja kost*, ki so prevedeni v slovenščino in pri slovenskem bralstvu zelo priljubljeni. Izjemen odmev je doživela *Božična pesem v prozi* (1843).

Dickens v svojih delih opisuje angleško življenje v prvi polovici 19. stoletja. Njegova izjemno pestra življenjska pot, na kateri je doživel tako blagostane kot revščino, mu je dajala veliko širino in globino. Zato je odnose v družbi lahko opisoval verodostojno, včasih humorno, groteskno ali pretresljivo. Skozi njegova dela zaznamo probleme tistega časa in izjemno socialno zaznamovanost vseh slojev prebivalstva.

Sanje o zvezdi

Charlesa Dickensa poznamo predvsem kot najslavnejšega romanopisca viktorijanske dobe, manj pa kot avtorja kratkih zgodb. Zgodba *Sanje o zvezdi* (*A Child's Dream of a Star*, 1850) je nastala kot odmev na smrt pisateljve sestre. Globoka izkušnja smrti ljubljenega človeka, ki ni v življenju prihranjena nikomur, je upodobljena v zgodbi glavnega junaka, ko se sooča s smrtjo sestre in mame. Vendar jo Dickens oblikuje v prelepo pripoved o presežnem – o zvezdi – kamor je vsakdo namenjen in kjer se bo s svojimi ljubimi znova srečal. Brander Matthews (1852–1929) je v delu *Kratka zgodba* (*The Short Story*, 1907) zapisal, da je Dickens raje pisal obsežne romane kot kratke zgodbe, tam se je namreč odvila panorama življenja z vsemi kontrasti – od humorja do patetičnih čustev. Vendar pa je kratka zgodba *Sanje o zvezdi*, zapisana verjetno v nenadnem navdihu, preprosta in dolguje svojo lepoto prav nepretenciozni »enostavnosti«. Dickens je enemu svojih biografov povedal, da je kot otrok rad pohajkoval po pokopališču blizu njihovega doma skupaj s svojo sestro, ki je umrla dve leti pred nastankom zgodbe *Sanje o zvezdi*. Prav gotovo je ta globoka izkušnja navdihnila pisatelja, da je zapisal zanj tako neznačilno delo. Med odzivi bralcev na spletni strani Goodreads najdemo zanimiv zapis: »Prvič sem prebrala kakšno Dickensovo kratko zgodbo. Če ne bi vedela, da je njegova, mu je nikoli ne bi pripisala. Kaže njegovo povsem drugačno podobo. Njegovi romani so polni povsem drugačnih likov, situacij, predvsem pa so zapisani v drugačnem slogu. Ta zgodba pa je tako jasna in preprosta ter polna lepote.«

S predstavo se selimo v minule čase, a govorimo o univerzalnih vprašanjih začetka in konca vsega, kar je živo. Na ta temeljna vprašanja iščemo odgovore od ranega otroštva – časa čudenja vsemu, kar nas obdaja – do trenutka, ko zapustimo ta svet, le oblike vprašanj in odgovori nanje se skozi življenjska obdobja spreminjajo. Umetnost ponuja nadvse raznolike upodobitve – ne samo kot odgovore, ampak v obliki namigov, slutenj in odstiranje novih vprašanj za razmislek. Včasih na na videz preprost način, ki je poln lepote in poetične resnice; to razumejo in čutijo tako otroci kot odrasli.

Silvan Omerzu je režiser, slikar in lutkovni umetnik, rojen 1955 v Brestanici. Po študiju na Pedagoški akademiji v Ljubljani se je zaposlil v Lutkovnem gledališču Ljubljana. Leta 1983 je v Pragi končal specializacijo iz lutkovne scenografije in oblikovanja lutk. Po vrnitvi v Ljubljano je svojo avtorsko poetiko, namenjeno odraslemu občinstvu, najizraziteje uresničeval v gledališču Konj, ki ga je ustanovil skupaj z režiserjem Janom Zakonjškom. Leta 1993 je postal svobodni umetnik, še vedno pa je sam ali v okviru Gledališča Konj sodeloval z Lutkovnim gledališčem Ljubljana, Lutkovnim gledališčem Maribor, z Gledališčem Glej, Cankarjevim domom in Slovenskim mladinskim gledališčem.

V letih od 1994 do 1996 je redno sodeloval z osrednjim lutkovnim gledališčem Minor v Pragi. Poučeval je na Gledališki in lutkovni šoli v Ljubljani ter likovno urejal revijo *Lutka*, ukvarjati se je začel s slikarstvom, grafiko, risbo, ilustracijo, keramiko in oblikovanjem plakatov ter eksperimentirati z materiali: lesa, predivo, kovine ...

Na portalu Sigledal so zapisali, da so po letu 2000 v trilogiji *Zbogom, princ* po motivih flamskega dramatika in mistika Michela de Ghelderoda, *Peskar* in *Svetnik Krespel* po motivih Hoffmannovih grozljivih zgodb lutke postale prefinjene asketske figure, ki pripovedujejo o smislu življenja, smrti, božanski popolnosti in bistvu umetnosti. Od takrat so za njegove predstave značilna asketska, a plemenita likovna podoba, minimalizem pri animaciji lutk in usodnost dogodkov, v katere junake žene njihovo srce. Pogosto so lutke črno-belo ali sivo-bele barve z razpotegnjenimi rdečimi ustnicami, bolščečimi očmi in izrazitimi nosovi. Poleg lutk, izbire besedila in režije izdelava tudi celotno likovno zasnovo odra ter na njem združi vse mogoče scenske, likovne in gledališke elemente. Tako lahko njegove minimalistične lutke s podobnimi gibi in premiki ustvarjajo tiho univerzalnost ter pripovedujejo zgodbe o življenju in smrti. S svojim umetniškim delom Omerzu odpira vprašanja o (navidezni) vodljivosti lutke, razmerju med lutkarjem in lutko, zahteva ponoven premislek o likovni dramaturgiji in intenzivnosti animacije lutk.

V Lutkovnem gledališču Maribor je ustvaril predstavo *Zlata ptica* (2014) po besedilu Nebojše Pop Tasića. Leta 2012 je kot režiser in avtor likovne podobe postavil na oder predstavo *Salto Mortale* istega avtorja.

Za svoje delo v gledališču je prejel več mednarodnih in slovenskih nagrad, med njimi nagrado Prešernovega sklada (2006). Ob bogatem gledališkem in lutkovnem opusu srečujemo Silvana Omerzua tudi kot ilustratorja slikanic za otroke.

Violinist in skladatelj **Matija Krečič** se je rodil leta 1988 v Ljubljani. Svoje glasbeno izobraževanje je pričel z osmimi leti na glasbeni šoli Vič-Rudnik. Leta 2007 je opravil sprejemni izpit na Deželnem konservatoriju v Celovcu, kjer je študiral violino v razredu prof. Helfrieda Fistra in kompozicijo v razredu prof. Alfreda Stingla. Leta 2005 je pri še ne dopoljenih sedemnajstih letih skupaj s pianistom Gašperjem Banovcem posnel ploščo vencev slovenskih ljudskih pesmi, ki je v celoti njuno avtorsko delo. Med letoma 2008 in 2011 je aktivno sodeloval s skupino Terrafolk – bil je član Terrafolk produkcije in Simboličnega orkestra. Za ti zasedbi je tudi komponiral in aranžiral. Igra v triu Cv:B:K, s katerim je decembra 2010 napisal in posnel glasbo za risanko *Biba Malčka in božična zmešnjava*. Aktivno sodeluje z Magnificom, z Galom in Severo Gjurin, Simboličnim orkestrom, s skupinami Orkestrada in Mar Django ter igra v Escape kvartetu. Napisal je glasbo za nekaj kratkih filmov. Leta 2013 je kot aranžer in violinist sodeloval v oddaji *Kdo si upa na večerjo?* v produkciji RTV Slovenija. V tem letu je napisal tudi nekaj simfoničnih aranžmajev za Magnifica, Gala Gjurina in skupino Siddharta. Kot skladatelj sodeluje z več slovenskimi zasedbami: Ingenium Ensemble, APZ Alojzij Mav, PAZ Vinko Vodopivec, Mladi ljubljanski solisti, Tamburjaši, Nika Švarc in Davorin Mori ...

Po predstavi Sanje o zvezdi

Lutkovna predstava Sanje o zvezdi odpira veliko vprašanj, na katera redko iščemo odgovore v gledališču, ki je namenjeno otrokom.

Deklica sprašuje, ali bi bili rože, vode in nebo žalostni, če bi umrli vsi otroci na tem svetu. Bratec ji odgovarja, da bi bili. Vsak večer čakata najsvetlejšo zvezdo in jo pozdravljata. Deklica oslabi in umre ter odide na zvezdo. Tam čaka svojega brata. Ta pa vse življenje misli na svojo sestrico. Ko je star in je doživel tudi smrt matere, v krogu domačih umre ter se s svojo sestro in mamo sreča na zvezdi. Vprašanja o smrti si zastavljajo tudi otroci, saj prej ali slej doživijo, da kdo od bližnjih umre.

Predstava, narejena po zgodbi Charlesa Dickensa, slavnega pisatelja iz 19. stoletja, nas sooča s težko temo smrti, in to celo smrti otroka; govori pa tudi o nečem oddaljenem: o tem, kam gremo po smrti. Dickensov pogled na konec življenja temelji na v zahodnem svetu prevladujoči krščanski tradiciji. Na svetu pa v mitologijah in verstvih obstaja veliko sorodnih in drugačnih prepričanij ter razlag o tem, kaj se zgodi po smrti. Poišči jih v zgodovinskih knjigah. V zgodovini starega Egipta najdeš razloge za gradnjo piramid. Razišči še druge starodavne kulture in njihova verovanja, povezana s smrtjo.

V času nastanka besedila (1850) je v rani mladosti umrlo veliko več otrok, saj so bili higienski pogoji zelo slabi, razvoj zdravstva pa je bil še v povojih. Niso imeli aparatov in dobro opremljenih laboratorijev, s pomočjo katerih bi odkrili vzroke bolezni. Niso še poznali zdravil, s katerimi danes zdravimo mnoge bolezni. Eno najučinkovitejših zdravil – penicilin – je leta 1928 odkril škotski znanstvenik in dobitnik Nobelove nagrade Alexander Fleming. Vendar so šele slabih dvajset let pozneje penicilin začeli množično uporabljati in z njim zdraviti bolnike. Veliko bolezni je odtlej ozdravljivih.

Danes se sicer redkeje, a vendarle, soočamo s smrtjo otrok. Nekatere bolezni še vedno niso ozdravljive, včasih pa se dogajajo usodne nesreče. Svojcem in prijateljem je zelo težko in mine veliko časa, da se, ob žalosti in žalovanju, življenje vrne v stare tire. V Sloveniji umirajočim in žalujočim pomaga društvo Hospic. Za pomoč otrokom pri žalovanju so razvili prav posebne programe – delavnice in t. i. tabor za levjesrčne: <http://www.hospic.si/programi/zalovanje-otrok-in-mladostnikov/>

Ena od nalog društva Hospic je tudi ta, da se o smrti, ki je neizogiben del življenja, govori in se jo sprejema. Metka Klevišar, ustanoviteljica Slovenskega društva Hospic, je dejala: »Želela bi, da bi ljudje razumeli,

koliko lepše bi živeli, če smrti ne bi tako zelo izrivali. Včasih so ljudje več umirali doma, v krogu družine; tako so že otroci doživljali smrt kot nekaj, kar spada k življenju. /.../ Kakovost našega življenja je odvisna prav od tega, kako sprejemamo dejstvo smrti. Kakovost življenja pomeni, da ga doživljamo kot vrednoto, kot nekaj polnega in smiselnega, tudi ob marsičem hudem, kar nas doleti, tudi v minljivosti. /.../ Največja dota, ki jo lahko otrok ponese s seboj v življenje, je pravilen odnos do zdravja, bolezni, umiranja.«

Smrt je bila nekoč v pravljicah pogost gost, včasih je bila obravnavana šaljivo, včasih kot kazen, ki doleti zlobneže. Nekateri junaki v pravljicah so izgubili enega od staršev ali oba, pogosto so zato bili revni. V Andersenovih pravljicah smrt najdemo npr. v Deklici z vžigalicami, Stanovitnem kositrnem vojaku, Mali morski deklici ... Oscar Wilde je opisal smrt slavca v pravljici Slavec in vrtnica.

Sodobne zgodbe, ki govorijo o smrti, poišči v knjižnici. Za pokušino: Desa Muck se te teme loteva v delu Anica in zajček, Nina Kokelj v zgodbi Deček na belem oblaku, Astrid Lindgren v romanu Brata Levjesrčna, John Green v romanu Krive so zvezde in Eric Emmanuel Schmitt v delu Oskar in gospa v rožnatem. Po zadnjih dveh romanih sta posneti tudi filmski uspešnici. Filozofsko-literarni pogled na življenje in smrt za malo starejše otroke in odrasle ponuja roman V ogledalu, v uganki norveškega filozofa Josteina Gaarderja.

Dela Charlesa Dickensa lahko najdeš v skrajšanih različicah, dokler ne posežeš po izvornikih v slovenskih prevodih ali celo angleškem jeziku. Njegovo delo Božična zgodba v prozi pa lahko prebereš že sedaj, ko si še otrok.

Gledališka oblačila – kostumi, ki jih v predstavi nosijo igralke, spominjajo na oblačila iz viktorijanske Anglije. Na spletu poišči primere viktorijanske mode. Na Wikipediji je nekaj zanimivih podob: https://en.wikipedia.org/wiki/Victorian_fashion

Lutke, ki jih igralke animirajo, so izdelane iz lesa, držala so v hrbtih figur, narejene pa so tako, da »hodijo« po površini. Igralke se pri animaciji ne skrivajo. Ptiček je lutka na palici. Nekateri prizori so narejeni v tehniki senčnega gledališča.

V gledaliških in lutkovnih predstavah, namenjenih otrokom, se redkeje srečamo z obdelavo zahtevnih tem, kakršna je smrt. V Lutkovnem gledališču Ljubljana so pred dvema letoma pripravili predstavo z naslovom Račka, smrt in tulipan in spregovorili o smrti, ki pride po račko. In prav umetniška obdelava teme skozi besedo, podobo, glasbo in

igralsko interpretacijo je lahko tista govorica, ki omogoča dostop do težkih vprašanj skozi prizmo lepega, čarobnega, drugačnega ... Prav takšnega stika z občinstvom si želi tudi ustvarjalna ekipa predstave Sanje o zvezdi.